

temelleri ve uygulamalarıyla

iş ahlakı

Editörler

Nihat Erdoğan

Ömer Torlak

Kübra Bilgin Tiryaki

İĞİAD YAYINLARI: 19
İş Ahlakı Kitaplığı: 8

© İĞİAD   Türkiye İktisad  Girişim ve İş Ahlakı Derneği

Temelleri ve Uygulamalarıyla İş Ahlakı

Editörler: Nihat Erdoęmuř, Ömer Torlak, Kübra Bilgin Tiryaki

İstanbul 2018
ISBN: 978-975-6303-28-3

Kapak ve İç Tasarım
Furkan Selçuk Ertargin

Tashih
Dudu Ekinci Demir

Baskı ve Cilt
Limit Ofset - Metin Eskibaę / Sertifika No: 28397

İĞİAD   Türkiye İktisad  Girişim ve İş Ahlakı Derneği

Adres: Maltepe Mh. General Ali Gürcan Cd. Eski ırpıcı Yolu Sk. No:1 Merter Meridyen İş
Merkezi Kat:4 D:419 34010 Zeytinburnu/İSTANBUL

Tel: +90 (212) 544 96 00 Faks: +90 (212) 544 96 76

E-posta: info@igiad.org.tr

Elektronik Aę: www.igiad.org.tr

Bu kitap İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği Araştırma Yayın Birimi tarafından yayıma hazırlanmıştır.

Takdim

Türkiye’de iş ahlakı alanında faaliyet gösteren neredeyse *ilk kurum* olan İGİAD, kökü 1990’lı yıllara uzanan ve 2003 yılında resmi olarak dernekleşmiş bir sivil toplum kuruluşudur. İGİAD kuruluşundan bu yana iş ahlakı ve girişimcilik alanında birçok çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların temel gerekçesi, *iş ahlakını geliştirmeye olan ihtiyacımızın giderek daha da artıyor* olmasıdır. Bu bize daha fazla sorumluluk vermektedir.

İş ahlakı ve girişimcilik ekseninde faaliyetlerini sürdüren İGİAD’ın temel ilkelelerini şu şekilde özetleyebiliriz:

- *Hak Eksenli Bir İş Hayatının Kurulması:* İGİAD, çalışmalarında hakkı ve doğruyu merkeze alır.
- *Helâl Kazancın Adil Paylaşımının Sağlanması:* İGİAD, bütün bu ilkelerin toplumsal olarak anlam kazanması için yardımlaşmayı temel alır.
- *Ahlaki Olmayan İşin Meşru Kabul Edilmemesi:* İGİAD, çalışmalarında ahlakın iktisâdi hayatın bütün unsurlarına yaygınlaştırılmasını eksene alır.
- *Girişimcilere Rehberlik Yapılması ve Model Sunulması:* İGİAD, ahlakın iş dünyasında egemen olması için ahlaklı girişimcilerin çoğalması yönünde çalışmalar yapar.
- *İş Hayatının Dayanışma Ekseninde Yeniden İnşa Edilmesi:* İGİAD, kendisi gibi düşünen kişi ve kurumların dayanışma içinde bir araya gelmesini destekler.

Biz iş dünyasının içinde bir sivil toplum kuruluşu olarak, küresel ve bölgesel bazda gelişmeleri takip ettiğimiz gibi, sosyal ve ekonomik bazdaki gelişmelerle de birebir ilgilenmekteyiz. Son dönemde kesintisiz büyüyen bir ekonomimiz var. İGİAD olarak bizler de bu büyümede girişimcilik ve iş ahlakının beraber gitmesi gerektiğini düşünüyor ve her daim bunu hatırlatmaya çalışıyoruz.

Ülkemizin ekonomik büyümesinin kalıcı ve sürdürülebilir olabilmesi için iş ahlakı ilkelerine uygun işletmelerin önemi üzerinde durmalıyız.

İşletmelerimizin büyümesi, karlılığını artırması önemli olmakla beraber bu büyümenin sağlam temellere oturması için işverenlerimiz ve işgörenlerimiz düzgün bir karaktere ve güzel ahlaka sahip olmalıdır.

İş ahlakını kalıcı hale getirebilmek amacıyla derneğimiz üniversitelerde okutulmak üzere iş ahlakı ders kitabının hazırlanması yönünde çalışmalar yürütmüştür. Başta uluslararası indekslerde taranan 10 yıldır yayımladığımız *İş Ahlakı Dergisi* olmak üzere yayınlarımız ve yaptığımız araştırmalarla iş ahlakı alanındaki akademik bilginin üretiminin gerçekleşmesine katkı sağlıyoruz. Elinizdeki "Temelleri ve Uygulamalarıyla İş Ahlakı" kitabı bu çabanın son ürünlerinden birini teşkil etmektedir.

Bu değerli çalışmanın hazırlanmasında büyük bir özveri gösteren Yüksek İstisare Kurulu Üyelerimiz Prof. Dr. Nihat Erdoğan, Prof. Dr. Ömer Torlak hocamıza ve Kübra Bilgin Tiryaki'ye şükranlarımızı sunuyoruz. Ayrıca bu çalışmanın ortaya çıkmasında destek olan İLKE İlim Kültür ve Eğitim Derneği ve İGİAD yöneticilerine ve çalışanlarına teşekkür ederiz.

Bu değerli çalışmanın gerek üniversitelerde gerekse farklı eğitim kuruluşlarında fayda sağlamasını yürekten temenni ediyoruz.

Ayhan Karahan

İGİAD Yönetim Kurulu Başkanı

Önsöz

Son yıllarda gerek akademi gerekse de iş dünyasında iş ahlakı alanına olan ilgi artmaktadır. Özel şirketler ve kamu sektöründe yaşanan sorunlara dönük çözüm arayışlarının da etkisiyle iş ahlakı alanında yapılan teori ve pratiğe dönük çalışmalar da bu ilgiye oranla artış göstermiştir. Bu minval üzere Türkiye’de iş ahlakının farklı boyutlarına odaklanmış, bilhassa meslek alanları özelinde kitapların yayımlandığı görülmektedir. Ancak iş ahlakının kuramsal çerçevesini, örgütsel boyutlarını ve profesyonel mesleklerin etik kodlarının nasıl ele alınacağını kapsayan çalışmaların sayısı azdır. İş ahlakı alanına bütünlüklü bir bakış sağlayacak eser ihtiyacına binaen elinizdeki “Temelleri ve Uygulamalarıyla İş Ahlakı” kitabını hazırlama ihtiyacı doğdu. Temelde üniversitelerde iş ahlakı derslerinde okutulmak üzere hazırladığımız çalışma, alana dair bilgi sahibi olmak isteyenler için de bir başvuru kitabı olma niteliği taşıyor.

Bu kitabın hazırlanma sürecinde birçok insan ve kurumun katkısı bulunuyor. Burada teker teker isimlerini sayamadığımız emeği geçen herkese teşekkür ediyoruz. Bununla birlikte böyle bir çalışmanın ortaya çıkması için her aşamada destek ve ilgilerini esirgemeyerek kitabın yayımlanmasını sağlayan başta Başkan Ayhan Karahan olmak üzere İGİAD Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği’ne şükranlarımızı sunuyoruz. Çalışmaya yazılarıyla katkı veren yazarlarımızın her birisine ayrı ayrı teşekkürü bir borç biliyoruz. Kitabın yayıma hazırlanması sürecindeki destekleri için İLKE Araştırma-Yayın Birimi’ne teşekkür ediyoruz. Çalışmanın üniversitelere ve iş hayatına ahlaki bir soluk getirmesi dileğiyle.

Editörler

Nihat Erdoğan, Ömer Torlak, Kübra Bilgin Tiryaki

Yazarlar Hakkında

Abdulkadir Yıldız, 2008 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümü Anayasa Hukuku alanında yüksek lisans ve doktora derecelerini aldı. Halen Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Adem Levent, 2006 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden mezun oldu. İnönü Üniversitesi'nden yüksek lisans derecesi; İstanbul Üniversitesi'nden iktisat alanında doktora derecesi almıştır. Halen Muş Alparslan Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Levent, politik iktisat, iktisadi düşünce ve heterodoks iktisat okulları üzerine çalışmalar yapmaktadır.

Ali Osman Uymaz, 1997 yılında Kırıkkale Üniversitesi Kamu Yönetimi'nden mezun oldu. New York Dowling College'dan Yönetim Organizasyon ve Finans Mühendisi yüksek lisans dereceleri; İstanbul Üniversitesi'nden Örgütsel Davranış alanında doktora derecesini almıştır. Halen Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi İşletme Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Durmuş Ümmet, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik lisans eğitimini 2003 yılında tamamladı. Yine aynı üniversitede Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanında 2007 yılında yüksek lisans; 2012 yılında ise doktora eğitimlerini bitirdi. Çalışma alanları içinde bireyle ve grupla psikolojik danışma, aile danışmanlığı ve okul rehberlik hizmetleri bulunmaktadır. Halen Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Emir Kayacan, 2009 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü'nden mezun olmuştur. Aynı üniversitede, yüksek lisans eğitimini 2011 yılında Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Anabilim Dalı'nda tamamlamış; 2016 yılında ise Çalışma Ekonomisi alanında doktora derecesini almıştır. Yazarın, çalışma ekonomisi, sosyal politika ve örgütsel davranış alanlarında ulusal ve uluslararası yayınları bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde yardımcı doçent olarak görev yapmaktadır.

Feride Ersoy, 2009 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği'nden mezun olmuştur. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında yüksek lisans derecesi almıştır. Marmara Üniversitesi'nde yine aynı alanda doktora eğitimini tamamlamıştır. 2018 yılı itibarıyla Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Fikret Yaman, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nden 2001 yılında mezun oldu. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2006 yılında yüksek lisansını, 2009 yılında doktorasını tamamladı. Halen Afyon Kocatepe Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü'nde bölüm başkan yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Çalışma alanı; reklamdır.

Halil Ekşi, Boğaziçi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'nden 1992 yılında mezun olmuştur. 1998 yılında yüksek lisans, 2001 yılında ise doktora eğitimlerini tamamlamıştır. 2005 yılında doçent 2011 yılında ise profesör unvanı almıştır. Halen Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Hamza Ateş, 1992 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. 1995 yılında İngiltere'de bulunan Durham Üniversitesi'nde Ortadoğu Çalışmaları alanında yüksek lisans öğrenimi gördü. 1999 yılında İngiltere'de bulunan Liverpool Üniversitesi'nde Kamu Yönetimi alanında doktora unvanını aldı. Halen İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde görev yapmakta olan Ateş, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Medeniyet Araştırmaları Merkezi (İSMAM) Müdürü olarak çalışmaktadır.

Hediyeullah Aydeniz, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nden 2001 yılında mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalında 2005 yılında

yüksek lisansını tamamladı. Aynı anabilim dalında "Kamusal Entelektüel ve Medya" başlıklı teziyle 2012 yılında doktorasını tamamladı. İletişim ve medya çalışmaları, bilgi ve enformasyon üretimi, kitle iletişim teorileri, medya sosyolojisi, medya ve ahlak ile medya okuryazarlığı konuları akademik ve bireysel ilgileri arasındadır. Halen Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Kadir Yıldırım, 2003 yılında İstanbul Üniversitesi Maliye Bölümü'nden mezun oldu. Aynı üniversitede iktisat alanında yüksek lisans ve çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri alanında doktorasını tamamladı. İstanbul Üniversitesi İktisat Bölümü'nde araştırma görevlisi ve öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. Osmanlı'da İşçiler (İletişim Yayınları, 2013) isimli bir kitabı bulunan Yıldırım'ın, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi sosyal ve ekonomik tarihine ilişkin çalışmaları yayınlamıştır. Emek tarihi, iktisadi düşünce tarihi ve İslam iktisadi düşüncesi üzerine araştırmalarına devam etmektedir.

Kübra Bilgin Tiryaki, 2010 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2013 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladı. 2012 yılından beri İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği'nde araştırmacı olarak görev yapan Tiryaki, 2013-2017 yılları arasında İLKE ve İLEM çatısı altında yürütülen "İslam Ahlak Düşüncesi Projesi"nin koordinatör yardımcılığını yapmıştır. İlgi alanları arasında; İbn Sînâcî doğa felsefesi, kuvve teorileri, teorik ve pratik ahlak teorileri bulunan Tiryaki, İstanbul Üniversitesi İslam Felsefesi Bölümü'nde doktora çalışmalarına devam etmektedir.

M. Abdullah Şahin, 1997 yılında Boğaziçi Üniversitesi Makina Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. 1999 yılında Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü ve 2004 yılında Pennsylvania Devlet Üniversitesi İktisat Bölümü yüksek lisans programlarını tamamladı. 2011 yılında Connecticut Üniversitesi Finans Bölümü'nden doktora derecesi aldı. Halen İstanbul Medipol Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü'nde görev yapmaktadır.

Nihat Erdoğan, 1992 yılında Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden mezun oldu. 1995 yılında İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Davranış Bilimleri Anabilim Dalında yüksek lisans; 1998 yılında Sakarya Üniversitesi SBE Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalında doktora derecesi aldı. 1999 yılında İşletme Yönetimi alanında Doçent, Nisan 2005 yılında ise Yönetim ve Organizasyon alanında Profesör

oldu. Halen Yıldız Teknik Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. İş Ahlakı Dergisi Baş Editörlüğü ve STK'lara yönelik faaliyet yürüten Kurumsal Yönetim Akademisi'nin Başkanlığını yürütmektedir.

Ömer Torlak, 1982 yılında İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1984 yılında yüksek Lisans ve 1991 yılında doktora derecelerini Pazarlama alanında, İstanbul Üniversitesi'nden almıştır. Pazarlama ahlakı, pazarlama tarihi, tüketici davranışları ve pazarlama stratejileri alanlarında çok sayıda makale, bildiri, kitap ve kitap bölümü yazarlığı ile editörlükleri bulunmakta olup, 2015 yılından itibaren Rekabet Kurumu Başkanlığı görevini sürdürmekte ve Mayıs 2016 tarihinden itibaren TÜBİTAK Bilim Kurulu üyesi olarak da görev yapmaktadır.

Şuayıp Özdemir, 1993 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmuştur. Akademik hayata başlamadan önce özel sektörde çalışmıştır. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden yüksek lisans ve doktora dereceleri almıştır. Halen Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İçindekiler

Takdim	3
Önsöz	5
Yazarlar Hakkında	7
Giriş: İş Ahlakı Ders Kitabı Niçin Gerekli?	12
Nihat Erdoğan	
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	
İş Ahlakı: Temelleri, Kapsamı ve Sınırları	22
Ömer Torlak & Nihat Erdoğan	
İslam Ahlak Felsefesinin İnsan ve Erdem Tasavvuru	44
Kübra Bilgin Tiryaki	
İş Ahlakı Alanında Yönelim ve Kabuller	66
Kadir Yıldırım	
İktisadi Sistemler ve İş Ahlakı	92
Adem Levent	
Tarihsel Perspektiften Türkiye’de İş Ahlakı Uygulamaları	118
Emir Kayacan	
ÖRGÜTLERDE İŞ AHLAKI UYGULAMALARI	
Örgütsel Ahlak: Örgütlerde İş Ahlakı Uygulamaları	140
Nihat Erdoğan	
Pazarlama ve Reklam Ahlakı	164
Ömer Torlak & Şuayp Özdemir & Fikret Yaman	
İnsan Kaynakları Yönetimi ve İş Ahlakı	198
Ali Osman Uymaz	
Finans ve İş Ahlakı	232
M. Abdullah Şahin	
Kamu Yönetiminde İş Ahlakı	260
Hamza Ateş	
PROFESYONEL MESLEKLER VE İŞ AHLAKI	
Özdenetim İmkânı Olarak Medya Ahlakı	296
Hediyeullah Aydeniz	
Psikoloji ve Ahlak	326
Halil Ekşi & Durmuş Ümmet	
Hukuk ve Ahlak Arasındaki İlişki	356
Abdulkadir Yıldız	
Öğretmenlik ve Ahlak	378
Feride Ersoy	

Giriş: İş Ahlakı Ders Kitabı Niçin Gerekli?

Nihat Erdoğan

Üniversitelerde İş Ahlakı Öğretilebilir mi?

En yalın anlamıyla ahlak, iyiyi, doğruyu ve güzeli aramak ve bunları yaşamak olarak ifade edilebilir. Binlerce yıldır insanlık hep bunun arayışı içinde olmuştur denilebilir. Ahlak, zaman zaman farklı kavramlarla ifade edilse de, değişik dinlerin, ideolojilerin ve farklı toplumsal kesimlerin gündeminde sürekli var olmuştur. Çünkü karşı karşıya kaldığımız sorunlar, durumlar ve meydan okumalar bizleri ahlakı düşünmeye ve bu konuda soru sormaya zorlamaktadır. Yine hayat ve eylem var oldukça ahlaka ilişkin sorulardan kaçamıyoruz, kaçamayacağız. Bu yüzden ahlakı araçsal değil varoluşsal bir mesele olarak görmek gerekir.

Tüm insanlık tarihi boyunca ahlak, dini ve felsefi metinlerde öncelikli ve ağırlıklı bir mesele olarak yer almıştır. Bununla beraber ana akım literatürde iş ve çalışma hayatında ahlak konusu sanki yakın zamanların bir meselesi gibi yer almaktadır. Bu anlayışın genelde ahlakı, özelde iş ahlakını doğru konumlandırmayı engelleyen bir durum oluşturduğu ifade edilebilir. Çünkü bu anlayış iş ahlakını çalışma hayatını şekillendirmesi gereken bir değerler ve ilkeler manzumesi olarak ele almak yerine; ortaya çıkan sorunları çözmek veya engellemek için ele alınan bir alan olarak görmektedir.

Çalışma yaşamında ahlaki sorunların artmasıyla birlikte tüm dünyada üniversitelerde iş ahlakı konusunun ihmal edildiği hususu tartışılmaya başlanılmıştır (Sigurjonsson vd., 2015). Bu ihtiyaçtan yola çıkarak son 30 yıllık süreçte iş ahlakının üniversitelerde ders olarak daha yaygın okutulmaya başlandığı görülmektedir. Buna bağlı olarak iş ahlakı ders kitaplarının sayısının da arttığı dikkat çekmektedir. Türkiye’de ise üniversitelerde iş ahlakı dersleri yakın zamanda okutulmaya başlanılmış olup; bu konuda kitaplar yayınlanmaktadır. Alanın yeni gelişmeye başlaması sebebiyle iş ahlakı dersleri ve bu dersler için hazırlanan iş ahlakı kitaplarının ana akım iş ahlakı yaklaşımları yanında meselenin özüne dokunan yönlerinin daha da artırılması gereği vurgulanmalıdır.

Üniversite yıllarında iş ahlakının öğretilip öğretilmeyeceği konusunda temelde iki farklı görüş bulunmaktadır (McDonald and Donleav, 1995). Birinci görüş, değerlerin erken yaşlarda öğrenildiği, üniversite çağında kolayca değişmeyeceği, bu yüzden bu yaşlarda iş ahlakının öğretilmeyeceğini ileri sürmektedir. Buna karşılık ikinci görüş, üniversitelerde iş ahlakı dersleri yoluyla iş ahlakı konusunda farkındalık oluştuğunu ve bunun çok önemli bir kazanım olduğunu savunmaktadır. Bu görüşe göre iş ahlakı dersi alan öğrenciler çalışma hayatına katıldığı zaman iş ahlakı konusunda sorun alanları ve ikilemler konusunda bilgi sahibi olmakta ve farkındalıkları artmaktadır. Bu bağlamda değerlerin erken dönemde oluştuğunu kabul etmekle beraber; ilerleyen yaşlarda, özellikle üniversite yıllarında iş ahlakı konusunda farkındalığın artırılabilceği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Bu görüşten hareketle iş ahlakı konusunda farkındalık oluşması ve çalışma hayatında iş ahlakı bakımından duyarlılığın artmasında üniversitelerde okutulacak iş ahlakı dersleri ve kitaplarının önemli bir işleve sahip olduğu düşünülmektedir.

İş ahlakının yaygınlaşması birbirini destekleyen iki boyutlu bir konudur. Birinci boyut fert olarak ahlakı kuşanmak ve yaşamak; ikinci boyut ise kişinin ahlakı yaşayabileceği, bunu teşvik eden kültürel, hukuki ve yapısal ortamın/çevrenin oluşturulmasıdır. Yani aktörlerin taşıması gereken ahlaki değerler ile bu değerlerin hayata geçeceği ortamın birlikte ele alınması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Hayatımıza etki eden, yaşayan ve süreklilik gösteren iş ahlakı için, kişilere ahlaki değerlerin kazandırılmasının yanında; ahlakın kültürel, hukuki ve kurumsal düzenlemelerle desteklenmesi ve ona hayat alanı açılması çok önemlidir. Aksi halde ahlakın bireysel alana hapsedilmiş, söylem düzeyinde kalmış ve hayata nüfuz edemeyen bir konu olma riski oldukça yüksektir. Bu yüzden iş ahlakı derslerinin ve iş ahlakı kitaplarının, bireyin iş ahlakı duyarlılığını artırmasının yanında; çalışma hayatının iş ahlakını teşvik eden ve düzenleyen yönlerine değinmesi de önem arz etmektedir.

Etik ve ahlak kavramlarının kullanımı konusunda farklı tartışmalar ve tercihlerin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Bazen birisinin tercih edildiği bazen de eş anlamlı kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada ahlak/etik tartışmasında “ahlak” kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Bunu yaparken etik düzenlemeleri dışlamıyor; işyerleri ve pek çok mesleki alanda etik düzenlemelerin yapılmasını önemli buluyoruz. Ancak biçimin öne çıktığı etik anlayış ve düzenlemelere ahlak ile ruh kazandırılması gerektiği kanaatini taşıyoruz. Ahlakın yaygınlaşması için ekonomik, hukuki, yapısal, mesleki ve etik düzenlemelerin gerekli ve önemli olduğunu ancak yetmeyeceğini, bunların felsefi ve metafizik temelleri olan ilkeler ile beslenmesi, zenginleştirilmesi ve derinleştirilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Mevcut iş ahlakı kitaplarının tarihsel ve kültürel birikimi yeteri kadar dikkate almadığı ve Batı dışı iş ahlakı yaklaşımlarına değinmeyen bir nitelik gösterdiği dikkat çekmektedir. Bu eksiklikten hareketle bu kitapta üç hassasiyet gözetilmekte ve bu konularda katkı sağlamak niyeti taşınmaktadır. Bu hassasiyetler şunlardır:

- i. İş ahlakını araçsal olarak ele almak yerine, insanı bir bütün olarak dikkate almak ve iş ahlakını bu bütünlük içinde konumlandırmak,
- ii. İş ahlakının temelleri konusundaki yaklaşımlar ve uygulamalar bakımından çeşitliliği yansıtmak ve bu çeşitliliği karşılaştırmalı olarak sunmak,
- iii. İş ahlakı konusundaki teorik ve felsefi yaklaşımlar ile uygulama alanına odaklanma arasındaki dengeli bir yaklaşım geliştirmektir.

Kitabın Hedef Kitlesi

Çalışmanın öncelikli hedef kitlesi üniversite öğrencileridir. Üniversite öğrencileri için hazırlanacak bir iş ahlakı kitabının sadece pratik bir ihtiyacı gidermenin ötesinde bir perspektifle ele alınması önemlidir. Bu çalışmada iş ahlakı konusunu farklı ahlaki yaklaşımları dikkate alarak karşılaştırmalı bir biçimde ele alma ve ahlaki duyarlılığın artmasına katkı sağlamak hedefi güdülmektedir. İş ahlakı kitabının yazılma amacı öncelikle üniversite öğrencilerinin iş ahlakı konusunda farkındalıklarını artırmak; iş ahlakı bakımından neyin iyi, doğru ve güzel olduğuna yönelik yargılar geliştirmelerine yardımcı olmak; iş hayatında karşılaşılabilecekleri ahlaki sorun ve ikilemler karşısında ahlaklı davranış sergilemek için gerekli duyarlılığı kazandırmaktır.

İş ahlakının genel ahlakın ayrılmaz bir parçası olarak ele alınması ve zihinlerde özel hayat ile iş hayatının birbirinden ayrıştırılmaması gerekmektedir. Yani ahlakın sadece özel hayatımızı düzenleyen değer ve ilkeler olmadığı; çalışma hayatının çok temel bir bileşeni olduğu ve buna uygun davranılması gereği

üzerinde durulmalıdır. Bu yüzden çalışma ve meslek hayatı ile ilgili karar verme süreçlerinde ahlaki değer ve ilkeleri dikkate almanın önemi ve gerekliliği hususunda farkındalık ve hassasiyet artışı kazandırılması önemlidir.

Öğrencilerin iş ahlakının temel yapısını, işleyişini, kavramlarını ve pratik uygulamalarını öğrenmeleri, neyin iyi ve doğru olduğu konusunda bir yargıya ulaşmaları ve iş yaşamlarında karşılaşacakları ahlaki problemler ve ikilemler hakkında farkındalıklarının artması büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada öncelikle örgütsel ahlak ve farklı meslek alanlarındaki ahlaki yaklaşımları besleyen dini, felsefi ve teorik yaklaşımlar verilmektedir. Daha sonra örgütsel bağlamda iş ahlakı ele alınmaktadır. Sonra da seçilmiş temel meslek alanlarında iş ahlakı incelenmektedir. Böyle bir yaklaşım ile ana hatlarıyla iş ahlakının ortaya konulması ve öğrenciye hem bütüncül bir perspektif hem de uygulamaya dönük pratiklik kazandırılması amaçlanmaktadır. Kitapta ilgili bölümleri yazarken teorik ve felsefi derinlik ile irtibatı kaybetmeden konuların daha anlaşılır sunulmasına özen gösterilmiştir. Bu yüzden bölümleri hazırlarken konuyla ilgili yaklaşım ve modellere başvurulmuş; örnek olaylarla konuların pekiştirilmesi tercih edilmiştir.

İş ahlakı öğretiminde etkili olabilmek için çoklu öğretim yöntemleri kullanılmalıdır. İş ahlakının temel kuram, yaklaşım ve kavramları yanında, uygulamaya dönük tamamlayıcı yöntem ve araçlar da kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışma hayatında karşımıza çıkan sorunlar ve ikilemleri ele alan örnek olaylarla bölümler zenginleştirilmiştir. Bu örnek olaylar yoluyla, iyi örnek uygulamalar, karar verme süreçleri ile iş ahlakı ilişkisi, iş ahlakı konusunda pratikte ortaya çıkabilecek sorunların ve ikilemlerin farkedilmesi, çıkan sorunların ve ikilemlerin çözümü gibi konularda bilgi ve beceri artışı sağlanmaya çalışılmıştır. İş ahlakı derslerinin etkinliğinin artırılmasında örnek olaylar yanında, derslere konuk konuşmacıların davet edilmesi de etkili bir yöntem olarak düşünülmekte ve önerilmektedir. Bu yolla birinci elden çalışma hayatında iş ahlakının önemi, sorunları, ikilemleri ve bunların çözüm yolları aktarılmış olacaktır.

Kitabın Yapısı

İş ahlakı, ahlakın uygulama alanına yönelik tarafında yer alır. İş ahlakı disiplini birbiriyle etkileşim halinde bulunan alanların biraraya gelmesinden oluşan çoklu bir yapı arz eder. Yapılan çalışmalarda iş ahlakını (*business ethics*) oluşturan üç temel alandan bahsedilmektedir. Bunlar, çalışma ahlakı (*work ethics*), meslek ahlakı (*professional ethics*) ve örgütsel ahlaktır (*organizational ethics*). Dolayısıyla bütünlüklü bir iş ahlakı yapısının ortaya konulması ve içeriğinin belirginlik kazanması için bu üç yapının kendi içinde anlamlarının ve kesişim noktalarının ortaya konulması gerekmektedir. Mevcut çalışmalarda bu

yapıların ve onları oluşturan teorik çerçevenin güçlü bir tasvirine rastlamak pek mümkün değildir. Bu sebeple hem alanın ilgililerinin hem de üniversite öğrencilerinin yetkin bilgiler alabileceği ve iş ahlakının teorideki ve uygulamadaki çoklu boyutlarına dair bilgi sahibi olacağı bir kitap çalışması birçok ihtiyaca cevap verecek gibi görünmektedir. Bilhassa teorik ve pratik yanların güçlü irtibatlarla ortaya konulduğu bir çalışma, kendi sahasında da yeni çalışmalara imkân sağlayabilecektir.

Bu kitap üç ana alanı kapsayacak şekilde yapılandırılmıştır. Birinci alan, iş ahlakının dinî, felsefi, teorik ve tarihsel temellerini kapsamaktadır. İkinci alan işletme/örgütsel ahlak bağlamında örgütlerdeki iş ahlakı konuları ile pazarlama, finans ve insan kaynakları yönetimi gibi işlevlerin iş ahlakı ile ilişkisini ele almaktadır. Üçüncü alan ise meslekler bakımından iş ahlakı konusuna ayrılmıştır.

Ömer Torlak ve Nihat Erdoğan'ın yazdığı birinci bölüm iş ahlakının tanımı, temelleri, kapsamı ve sınırları hakkındadır. Yazarlar iş ahlakı kavramı ve kitapta tercih edilen iş ahlakı yaklaşımını ortaya koyarak bölüme başlamaktadır. Daha sonra iş ahlakı dinî, felsefi ve teorik olarak temellendirmektedir. Bölüm iş ahlakının kapsam ve sınırlarının çerçevelenmesi ile sona ermektedir.

İkinci bölüm Kübra Bilgin Tiryaki tarafından kaleme alınan "İslam Ahlak Felsefesinin İnsan ve Erdem Tasavvuru" adını taşımaktadır. Bölümde öncelikle İslam ahlak düşüncesinin hangi disiplinler içerisinde ve ne şekilde ele alındığı incelenmektedir. Yazar daha sonra felsefi ahlak yaklaşımını ele almakta ve bu alanda öne çıkan kavramlar ve problemleri analiz etmektedir. İslam ahlak felsefesinin temel ilkelerinin iş ahlakındaki mevcut yaklaşımlara bir alternatif oluşturup oluşturmayacağının sorgulanması ile bölüm sona ermektedir.

Kadir Yıldırım "İş Ahlakı Alanında Yönelim ve Kabuller" adlı üçüncü bölümde Avrupa ve Amerika açısından iş ahlakının farklı gelişimi ve sebeplerine değinmekte ve bu farklılıkların mevcut uygulamaya etkisi üzerinde durmaktadır. Yazar daha sonra alanda yaşanan güncel teorik tartışmalar ve yönelimleri değerlendirmekte, küreselleşen dünyada daha fazla görünür hâle gelen toplumsal ve kültürel özgünlüklerin iş ahlakı açısından etkilerini incelemektedir. İş ahlakı açısından teori ve gerçek hayat arasındaki uyumsuzluklar, bu uyumsuzlukların nedenleri ve çözüm önerileri ile bölüm sona ermektedir.

Dördüncü bölümde Adem Levent iktisadi sistemlerin iş ahlakı ile ilgili yaklaşımlarını incelemektedir. Bu bölümde iktisadi liberalizm, Marksist iktisat ve kurumsal iktisat sistemleri tanımlanmakta ve bu sistemlerin iş ahlakı anlayışları ortaya konulmaktadır. Yazar bölüm sonunda ise bir alternatif olarak İslam iktisadına kısaca değinmektedir.

“Tarihsel Perspektiften Türkiye’de İş Ahlakı Uygulamaları” adlı beşinci bölüm Emir Kayacan tarafından yazıldı. Bu bölümde öncelikle Ahilik Teşkilatı ve teşkilatın iş ahlakı ilkeleri ile uygulamaları ele alınmaktadır. Daha sonra Türkiye’de iş ahlakı alanında gerçekleştirilen uygulamalar; özel sektör, kamu sektörü ve sivil toplum kuruluşları (STK) açısından incelenmektedir.

Nihat Erdoğan’ın kaleme aldığı altıncı bölüm örgütlerde iş ahlakı uygulamaları hakkındadır. Bölümde öncelikle örgütsel ahlak kavramının temelleri üzerinde durulmaktadır. Daha sonra iş ahlakının davranışsal ve yapısal yönleri ele alınmaktadır. İlerleyen bölümlerde sırasıyla yönetim, sosyal sorumluluk ve işletme fonksiyonları ile iş ahlakı ilişkisi incelenmektedir.

Yedinci bölümde, “4p yaklaşımı” çerçevesinde pazarlama ve reklam ahlakı ele alınmaktadır. Ömer Torlak, Şuayıp Özdemir ve Fikret Yaman öncelikle pazarlama karmasının dört temel elemanını iş ahlakı bakımından tek tek ele almaktadır. Yazarlar ayrıca pazarlama iletişimi bileşeninin bir alt bileşeni olan reklam ahlakı üzerinde geniş olarak durmaktadır.

Sekizinci bölümde Ali Osman Uymaz insan kaynakları yönetimi ve iş ahlakı arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Yazar önce insan kaynakları yönetimi işlevlerinden seçme yerleştirme, eğitim ve gelişim imkânları, performans, ücret ve terfi açısından değerlendirme, motive etme, çalışanların işte kalmalarını sağlama (bağlılık) ve işten çıkarma faaliyetlerinin iş ahlakı ile ilişkisine odaklanmaktadır. Daha sonra örgütün diğer faaliyet ve uygulamalarının iş ahlakına uygun gerçekleştirilmesi için insan kaynakları yönetiminin katkısı üzerinde durmaktadır.

Finans ve iş ahlakı ilişkisinin incelendiği dokuzuncu bölümde M. Abdullah Şahin finans sektörünün çeşitli alanlarında iş ahlakıyla ilgili örnekler vererek bölüme başlamaktadır. Yazar daha sonra finansta ahlakın kuram ve uygulamasına detaylı olarak değinmektedir. İslami finansın kuramsal temelleri ve iş ahlakı ilişkisi ile bölüm sona ermektedir.

Hamza Ateş, onuncu bölümde kamu yönetimi ve iş ahlakı üzerinde durmaktadır. Bölüm kamu politikaları ve iş ahlakı ilişkisi ile başlamakta, kamu yönetiminin ahlaki alt yapısı ve kamu görevlilerinin uyması gereken ahlaki kurallar ile devam etmektedir. Yazar daha sonra kamu yönetiminde ahlaki ilke ve değerlerin yaygınlaştırılması üzerinde durmaktadır. Bölüm kamu görevlilerinin kamu hizmetlerinden yararlanan bireyler ve toplumun işlerini hızlı ve iş ahlakı ilkelerine uygun yürütmesinin önem ve gereği vurgusu ile sona ermektedir.

On birinci bölümde Hediyeullah Aydeniz öz denetim imkânı olarak medya ahlakını ele almaktadır. Yazar medya tarihi deneyiminden hareketle, konuyla

ilgili tartışmalar çerçevesinde Türkiye özelinde medya ahlakını incelemektedir. Bölümde tarihsel ve kuramsal arkaplana değinildikten sonra temel sorun alanları ve medya profesyonellerinin işlerini yaparken bu sorunlara yönelik ortaya koydukları ilkeler ve çözüm yolları üzerinde durulmaktadır.

Halil Ekşi ve Durmuş Ümmet tarafından kaleme alınan on ikinci bölüm psikoloji ve iş ahlakı hakkındadır. Yazarlar psikoloji alanının ulusal ve uluslararası literatürde kabul gören ahlaki-etik kuralları çerçevesinde psikoloji ve iş ahlakı ilişkisini ele almaktadır.

On üçüncü bölümde Abdulkadir Yıldız hukuk ve ahlak arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Yazar ilk olarak, hukukun ve ahlakın normatifliği ve sosyal düzen kuralları öngörmelerinden bahsetmektedir. Daha sonra yazar hukuku ve ahlakı birbirinden ayıran özellikler üzerinde durmaktadır. Bölümün ilerleyen sayfalarında hukuk ve ahlak ilişkisi çeşitli açılardan detaylı olarak ele alınmaktadır.

Öğretmenlik mesleği ve iş ahlakı ilişkisi on dördüncü bölümde Feride Ersoy tarafından kaleme alınmıştır. Yazar başlangıçta öğretmenlik mesleğinin yürütülmesinde ahlakın önemine dikkat çekmektedir. Bölümde öğretmenlik mesleğinin meslek olma sürecine değinilmekte, öğretmenlik ile ahlak bağlantısı kurulmakta ve öğretmenlik mesleği etik ilkeleri üzerinde durulmaktadır.

